

КОМПАРАТИВІСТИКА

УДК 821.161.2.091:81-115:061.23

*Т. Бикова, канд. філол. наук, доц.,
Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова*

Шевченківська концептосфера води у творчості поетів "Молодої Музи": ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

На основі порівняльної характеристики творів поетів-молодомузіців у дослідженні показуються особливості інтерпретації образів-концептів, які становлять єдине ціле при розкритті образу України у творчості Т. Шевченка та образу Гуцульщини у поезії письменників, представників "Молодої Музи". У поезії письменників початку ХХ ст. визначаються основні смислові центри водної стихії як одного з першоелементів буття українського етносу.

***Ключові слова:** образ-концепт, концептосфера води, метаобраз, Україна, Гуцульщина, картина світу.*

Світ поезії Т. Шевченка безмежний, адже сягає глибин народної творчості і є структурним елементом цілісної картини світу українського етносу. Тому не випадково велика кількість письменників різних років орієнтувались у своїй творчості на Шевченкові образи, мотиви та ідеї. Сповнені духом українства, сакральною єдністю із внутрішнім єством українського народу, вони надихали на створення власних відповідників, моделей ідеального світу, орієнтованого на українську національну ідею в багатьох митців пошевченківського періоду.

Таку ідейну спорідненість і глибину в осягненні національної ідеї українства важко не помітити, вивчаючи поетів, які презентували свою творчість у загальноєвропейському масштабі на початку ХХ століття. Шевченковим духом, образами та ідеями наповнена поезія представників "Молодої Музи".

Не заперечуючи нових тенденцій, містичних, песимістських чи й гедоністських настроїв деяких їхніх віршів, які логічно вводили "молодомузіців" у загальноєвропейський контекст, зауважмо, що вони не були всеохоплюючими у їхній творчості. Дійсно, молоді поети вважали себе тими, що "нові стежки в пралісах рубають", а також закликали у своїй поезії орієнтуватися на "облака нового містичного неба" [4, 1]. Однак незаперечним є факт звертання до "немістичної" землі, громадських мотивів, до життя народу, його сакрального єства. Шевченкові образи, а також використання елементів фольклору стали своєрідною сходинкою в експериментуванні "молодомузіців" щодо пошуку нових зображально-виражальних форм.

Яскравим прикладом такої інкорпорації є наявність у творчості молодих поетів системи шевченківських образів-концептів, які допомагають сформувати цілісну концептосферу мегаобразу України (у поезіях, які розглядатимемо під даним кутом зору, це основні елементи мегаобразу Гуцульщини. – Т. Б.), пов'язану з давніми першоелементами, ейдосами, архетипами. Ця шевченківська образна полісистема, урозмаїтнена творчістю "молодомузівців", на початку ХХ століття продовжувала репрезентувати національні цивілізаційні та культурні стереотипи в літературі.

В сучасному літературознавстві досить активно використовуються різні визначення та терміни-відповідники поняттям "концептосфера" або "образи-концепти": "кругообіг образів", "постійні образні гнізда", "кліше" (М. Коцюбинська), "усталений словесний комплекс" (Ю. Дядищева-Росовецька), "ключові слова" (Л. Масенко), "образи-домінанти" (Л. Краснова) [5: 7–9]. Цікавими є дослідження архетипів, етноміфологем, символів та мислєформ у поетичному мікро- та макрокосмі Т. Шевченка [6, 9].

Усі ці дослідження зроблені в царині Шевченкового слова, наразі ж досить актуальним є застосування здобутків цих наукових розвідок під час дослідження творчості письменників пошєвченківської доби з метою осмислення мисленнево-філософського та мистецького сакрального, інколи позасвідомого зв'язку їхнього набутку з образами, мотивами та ідеями Шевченкового слова.

Незаперечним є факт, що саме ширший комплексний аналіз образів-концептів продемонстрував би, що вони є креативною силою у творенні менталітету української нації: головна цінність їх у тому, що, побудовані на основі архетипів і етноміфологем, вони стали оперативними модулями національного несвідомого. Крім того, якнайповніше репрезентуючи етнічні реалії культури, вони виявилися тими базовими ідентифікаційними одиницями етнокультурного простору України, що сприяли процесам етнічної поляризації: з одного боку, посилили входження українства у світовий культурний контекст, а з другого – активізували внутрішні специфічні потреби нації у самоосягненні [3, 475].

Подібно до сучасного розгляду Шевченкової творчості з позиції багатьох гуманітарних наук, особливості інтерпретації шевченківської концептосфери метаобразу України в поезії "молодомузівців" варто розглядати на зрізі міждисциплінарних зв'язків, у одній системі координат. Образи-концентри, виведені у поетичних творах "молодомузівців" є певною відповідністю таким же образам, скажімо у мистецькій чи музичній творчості інших її представників. Саме явище "Молодої Музи" необхідно оцінювати з позиції взаємодії літературної та мистецької спадщини. Під час аналізу особливостей образів-концептів, характерних і для шевченківської концептосфери,

виведених і окреслених у поезії Б. Лепкого, П. Карманського, С. Чарнецького, С. Твердохліба чи О. Луцького, необхідно враховувати метакультурні взаємовпливи мистецького набутку Івана Северина (картини "Зимовий вечір в Карпатах", цикл "Гуцульщина"), особливості звукового сприйняття музичної творчості Станіслава Людкевича ("Вільній Україні", 1912–1914, кантата-симфонія "Кавказ" на вірші Тараса Шевченка, 1902–1913) та ін.

Така позиція осягнення національно-культурного набутку "Молодої Музи" логічно вкладатиметься в сучасне розуміння складових інтертексту, в який мають бути включені не лише здобутки літератури, а й культури, природи, релігії, мистецтва, суспільства тощо. Тому цілісну сферу образів-концентрів необхідно розглядати у двох аспектах – як на мікротекстовому, так і на макротекстовому рівнях [3, 474]. Причому характеристика творчості "молодомузівців" на макротекстовому рівні має охоплювати всю їхню і літературну, і мистецьку, і публіцистичну, і епістолярну спадщину, адже лише така сукупність допомагає сформувати у свідомості реципієнта модель національної картини світу.

Перед розкриттям особливостей інтерпретації Шевченкової концептосфери в поетичному світі "молодомузівців", необхідно уточнити своєрідний ракурс, під яким опрацьовуємо поетичний текст митців. У поданій науковій розвідці розглядаємо лише ті художні твори, де чітко простежується саме наявність усіх смислових концентрів метаобразу Гуцульщини, який виступає своєрідною інкорпорацією Шевченкового метаобразу України. Тому до уваги залучаються тільки ті твори поетів, де оспіваний найкраще цей край, де розкриваються його специфічні риси, виражені в образах-концептах, спільних із Шевченковими, за якими й простежується взаємозв'язок представників "Молодої Музи" з цим екзотичним краєм, загубленим серед Карпат.

Уся система образів-концептів у поетів "Молодої Музи" стосується насамперед характеристики мегаобразу України (зокрема й мегаобразу Гуцульщини), який, так само як і у Т. Шевченка, є магістральним образом-концептом, що окреслює основний простір життєдіяльності митців-"молодомузівців". Так, як і у Т. Шевченка, мегаобраз Гуцульщини, Поділля чи Галичини є своєрідним смисловим центром або ядром, навколо якого відбувається концентрація периферійних зон, або точніше – це ядро, у якому перехрещуються декілька систем координат (образів-концептів). Тому варто розглядати метаобраз "Гуцульщина" як центр вищого рівня, що об'єднує мистецтво (живопис, музику, скульптуру) і поезію "молодомузівців".

Гуцульщина – як місце перетину концептів "гори", "полонини", "гірська вода", "смерека", "Прут" ("Черемош"), "вітер", "скелі", "трембіта", "гуцул", "край", "пісня" тощо – виступає передусім

центром смислового буття поетів-"молодомузівців", які возвеличили цю місцевість у поетичному слові. У системі координат поетичної картини світу Т. Шевченка, запропонованої свого часу лінгвістами, "Україна" сприймається також як центр, який корелює концептами "світ", "край", "мати", "степ" [11, 87]. Виходячи з цієї позиції, відбувається певною мірою й концептуалізація метаобразу "Гуцульщина", представлена у трьох смислових концентрах (певною мірою аналогічних смислоцентрів метаобразу "Україна" у творчості Т. Шевченка [3, 478]), які є фактичною реалізацією тривимірної системи координат: по вертикалі – це образи-концепти, що становлять поняття етноландшафту (земля – Карпати, гори, полонини, долини, природа у всьому розмаїтті, скелі; вода – Черемош, Прут, озеро, річка, хвилі, водоспади, плесо; повітря – небо, хмари, вітер, місяць, зорі, сонце тощо). По горизонталі – це показ життя етносоціуму початку ХХ століття (побут, обряди, родинні стосунки, історичні події, показ суспільних процесів доби). Глибину сприйняття тривимірного простору доповнює наявність у поезії "молодомузівців" елементу позасвідомого, описів психологічно-емоційного стану особистості, міжособистісних відносин тощо.

Однак доречним є зауваження, що метаобраз "Гуцульщина", розкритий у письменстві початку ХХ століття, за своєї специфіки здатний охопити ще й четвертий вимір у просторі: так зване поняття гірського часу, представлене, крім поезії "молодомузівців", творчістю С. Вінченза, Г. Хоткевича, М. Коцюбинського. Час ("гірський час"), про який ідеться у поетичних і прозових творах, не сконцентровано навколо тривимірного простору, він має неоднорідну якість щодо простору, а отже, сам по собі становить четвертий вимір (частково ця тема була розглянута нами в інших наукових дослідженнях [2]. – Т. Б.).

Із системи загальних характеристик образів-концептів, що становлять вертикальну значеннєвість матеріального світу метаобразу "Гуцульщина", визначаються образи, які свого часу склали основу шевченківської концептосфери, а також найбільш яскраво характеризують художню картину світу, показану в поезії "молодомузівців". Це образи-концепти першоелементи буття – вогню, води, землі та повітря. Загальновідоме традиційне сприйняття їх як центральних координат масштабної поетичної, міфопоетичної системи [16, 324], вони мають бути обов'язково пізнаваними явищами, яким "несвідомо приписано специфічну значущість і символічні переосмислення" [1, 134].

Одним з елементів концептпростору національної самосвідомості та етнічної картини світу українства, розкритим у поезії "молодомузівців" і тим, що має певні смислові зв'язки із творчістю Т. Шевченка, є концептосфера води. Як і в поезії

Т. Шевченка, "молодомузівська" концептосфера води або водної стихії формує свій концептпростір за допомогою декількох смислових центрів.

Як і в поезії Т. Шевченка, образ-концепт води у світопросторі "молодомузівців" є одним із магістральних і основних образів. Так, Т. Шевченко Дніпром починає свою поетичну творчість ("*Рече та стогне Дніпр широкий*") і закінчує її ("*Дніпро, Україну згадаєм*"): "*Широкий Дніпр не гомонить: / Розбивши вітер чорні хмари / Ліг біля моря одпочить*" [14, 11]; "*Дніпро, Україну згадаєм, / Веселі селища в гаях, / Могили-гори на степах – / І веселенько заспіваєм*" [15, 309].

У "молодомузівців" функції Дніпра на себе перебирають гірські річки Прут та Черемош, які виступають символами Гуцульщини, цього гірського краю: "*Мою колиску шум смерек пестив / І Пруту шуми*" [12, 523]; або: "*Черемоше, брате мій, / Прискори бігу!*" [12, 387].

"Молодомузівська" концептосфера води охоплює образи-концепти, які повною мірою асоціюються з Карпатами і тією територією, яка знаходиться навколо цього гірського масиву. Зокрема, окрім згаданих вище образів Черемоша і Прута, це образи численних гірських водопадів, джерел, розбурханих хвиль, через які відбувається екзистенційне осягнення метаобразу Гуцульщини як духовного сакрального центру буття гуцульського етносу.

Одним зі смислових центрів концептосфери води є побожне, сакральне ставлення до неї, як до вищої істоти, яка наділяє реципієнта позитивною енергетикою. Шевченкове ставлення до водної стихії, окреслене у рядках на кшталт: "*Може вернеться надія / З тією водою / зцілющою й живущою*", підхоплюють "молодомузівці" рядками: "*Як шумно хвиля грає / Як бистро в діл біжить!*" [12, 389]; "*Чарівна ніч, чарівна! / Над річечку ходім. / Ти будеш, як царівна, / Русалкам водним рівна, / Ріка буде наш дім*" [12, 392].

У Шевченковій концептосфері води образ-концепт Дніпра як священної річки, яка втілює сакральну динаміку буття етносу, займає провідне місце. У поетичній системі "молодомузівців" ці характеристики можна використати під час розкриття образів Черемоша і Прута.

Свого часу ще М. Сумцов, характеризуючи образ Дніпра у поезії Т. Шевченка, зазначав, що це один "з найголовніших і основних мотивів всієї поезії Шевченка. З Дніпром у свідомості поета пов'язувалися історичні спогади і любов до Батьківщини. З Дніпром поет пов'язував ідеал щасливого народного життя" [13, 89].

Для Т. Шевченка Дніпро – річка, яка уособлює в собі сакральну високодуховну енергію життя, це так звана "магістральна артерія національної самосвідомості світу українців". Усі найважливіші моменти життя українського народу пов'язує Т. Шевченко із Дніпром. Можна помітити, що, з одного боку, образ Дніпра у Шевченковому макрокосмі поезії персоніфікується: це жива істота, із властивими їй

почуттями: у нього *"веселочка воду позичає"* та з *"лугами заграває"*. Дніпро у Т. Шевченка – *"дід наш дужий"*, який уміє підслуховувати думи гайдамаків, реготатися і піднімати гори-хвилі, щоб ними затопити лютих ворогів.

Водночас, із другого боку, Дніпро виступає символом творення нації в цілому, це річка повністю інтегрована в національний світ українства з його історичним минулим. Так, з туги, що українці потрапили в неволю, Дніпро висихає, помирає. Викликаючи цілу низку історичних спогадів: *"По діброві понад Дніпром / Козацька ватага"*, ця річка виступає у Т. Шевченка символом консолідації нації по обидва береги.

У поезії "молодомузівців" також можна помітити таку градацію. Так, Черемош є насамперед живою істотою, персоніфікованим образом найріднішої людини для ліричного героя поезії "До Черемоша" Б. Лепкого, здатної допомогти перебороти всі негаразди життя: *"Черемоше, брате мій! / Прискори бігу! / На хребет холодний твій / Я пускаю... Сплав важкий – тугу!"* [12, 387]. Повторення ж останніх рядків у кожній строфі символізує бажання ліричного героя за допомогою холодних вод Черемоша звільнитися від важкого внутрішнього неспокою і спробувати заспокоїти своє втомлене від туги серце: *"Де бездонна глибина, / Де підводная скала, / Там її неси! / Там її неси!"*.

Іноколи образ річки Гуцульщини символізує внутрішні переживання ліричного героя за власну долю, а то й певною мірою є своєрідним виявом його мінливої долі: *"Шумить вода у Пруті / в безкраї плетється шум, / вертають сні забуті / роєм сердечних дум"* [12, 670].

Дещо інше значеннєве поле образу-концепту Черемоша як складової концептосфери води помітне у поезії Б. Лепкого "Ніч над Черемошем". У даному разі Черемош виступає вже символом Карпатського краю, захищеного зі всіх сторін горами. Життя навколо Черемоша триває: анафора "часом", вживана на початку кожної строфи, передає нешвидкий плин часу, перелік подій, створює аудіовізуальний ефект перебування ліричного героя вночі на скелі біля Черемоша: *"Часом сова озветься... Часом лилик стрілою перешибне воздух... Часом сопілка в горах заплаче..."*. Ніч "як чарів чар" створює ефект замкнутого простору, де все підпорядковано законам природи і часу. Саме шум Черемоша є своєрідним доповненням слухового сприйняття карпатської ночі: *"Часом сопілка в горах / Заплаче, заквилить, / А Черемош на зворах / Шумить, шумить, шумить..."* [12, 387]. Такі рядки поезії передусім характеризують цей образ-концепт як динамічний і мінливий, сповнений енергії.

Цікавим у порівняльному аспекті є використання постійних епітетів у поезії "Молодої Музи", які виступають певними ремінісценціями на елементи Шевченкової мови. Особливо це

характерно під час опису гірських річок, які нагадують описи Дніпра, а то й цілі уривки із творів Т. Шевченка. Наприклад, С. Чарнецький у поезії "При водопаді", згадуючи одну з гірських річок Прут, характеризує її постійним епітетом "ревучий". Прут, як і Дніпро, у даному разі виступає символом краю, який уособлює його незламний дух і непокірність. Увесь світ, кожна людина має застигнути, побачивши велич водної стихії, яка поривається вічно у безодню: *"Звідкіля той дикий рев несеться, / Де хвиля з лоскотом в безодню поринає, / Де бовван на стрімкій підводній скелі дреться / І береги піни завоями вбирає..."* [12, 522].

Така характеристика руху гірської річки спрямовує реципієнта в ще одне смислове поле водної стихії – характеристику води з позиції бунту, нестримної енергії. Найяскравіше цей смислоконцепт проявляється у поезії "молодомузівців" через осягнення образів хвиль, водопадів, плеса. Вони, як і у Т. Шевченка, мають досить яскраву характеристику в зоровому і слуховому форматах; "молодомузівці", опоетизовуючи нестримний рух і енергію цих синкретичних образів-концептів, надають їм акватично-динамічну характеристику, створюючи ефект візуалізації, присутності: *"Загуділи водопади, / Заридали серед скал, / В сонці сяють дві каскади, / З зойком мчить в пропасть вал"* [12, 591]; *"А хвиля плеще, плеще / І б'ється без ваги / Об камінь"* [12, 391]; *"І ропіт хвиль рокоче"* [12, 593] тощо.

Такі елементи концептосфери води є підтвердженням наявності у поезії "молодомузівців" Шевченкових образів-концептів, які шляхом інкорпорації в поезію початку ХХ століття продовжували піднімати національний дух українців по обидва береги Дніпра, надихали на оптимістичне бачення результатів такої активної діяльності. Це відбувалося, напевне, на позасвідомому рівні, у всіх поетичних вимірах початку ХХ століття, адже змогло втриматись у поетичному модерному світі "молодомузівців", незважаючи на те, що вони самі визначали провідними мотивами своєї творчості мотиви самотності й туги за втраченим.

Наступним смисловиявом Шевченкової концептосфери води у творчості "молодомузівців" є зображення води, не обмеженої вузькими скелями чи закритої від споглядання. На відміну від Шевченкової концептосфери води як моря, у поезії "Молодої Музи" простежується сприйняття води як великого озера (знову ж таки як складової етноландшафту Гуцульщини). Так, у поезії С. Твердохліба "Над озером Щибським" простежується думка, з одного боку, сповнена природної ностальгії і суму (характерними рисами поезії "молодомузівців"), які навіває тиха вода озера, про швидкоплинність реального буття, яке невідворотно минає. З іншого боку, озеро виступає свідком героїчних часів і закликів до боротьби за свою волю: *"Вдар, пушко словацька, над озером – грим! / Пожежа в краю*

загогоче, / А озеро морем розплеться грізним / І ганьбу у крові сполоще!" [12, 593]. Незважаючи на відмінність, у цьому "молодомузівському" смисловияві водної стихії стає помітною і спорідненість із Шевченковою концептосферою води, адже тут так само простежується ідея звільнення від загарбників, бажання і прагнення до волі (Шевченкові мотиви), обрамлені своєрідними "молодомузівськими" ефектами.

Найяскравіше і найповніше розкривається шевченківська концептосфера водної стихії у її виявах у поезії "Молодої Музи" як символу вічного плину часу, унаочнення хронометричної незворотності подій та як субстанції інтроспективного порядку, що зберігає глибинні смисли й сутність речей [3, 475]. Так, Шевченкові мотиви, втілені у рядках: "*Чимало літ перевернулось / Води чимало утекло*", "*Води чимало / Із Ікви в море утекло*", "*Поплив човен в синє море, / І скіпок не стало*", – у поезії "Молодої Музи" виявились таким чином. Внутрішні думки і переживання героя, душа героя розкривається під час спілкування з водою. У поезії Б. Лепкого "До Черемоша" звукове повторення останніх рядків кожної строфи символізує бажання ліричного героя за допомогою холодних вод Черемоша звільнитися від важкого внутрішнього неспокою і спробувати заспокоїти своє втомлене від туги серце: "*Де бездонна глибина, / Де підводная скала, / Там її неси! / Там її неси!*" [12, 387].

Вода у вірші С. Чарнецького "Над каламутною водою" також є певним унаочненням вічного плину часу, який постійно змінюється відповідно до змін руху гірської річки. Плескіт хвиль об берег навіває у ліричного героя неспокійні думки, які боляче відбиваються у його душі. Рух річки асоціюється з енергією і силою, яка здатна подолати всі труднощі на своєму шляху до перемоги: "*З далеких гір лешиш в долину / бистро, нестримно, / Тебе не сплять у дорозі / спека, ні зимно...*" [12, 523]. Однак такий швидкий і нестримний рух навіває у героя ще й інші асоціації – нещаслива доля героя подібна до цієї шумливого водної стихії.

У поезії Б. Лепкого "Гірський став" гірський став символізує воду, що знайшла собі спокій у "гірській закутині". Автор наділяє цей образ-концепт предметною характеристикою: "*Я знаю став один бездонний / В гірській закутині глухий, / Дрімливий, тихий, вічно сонний, / Мов потонулий у нічний / Симфоньї – знаю став бездонний*" [12, 387], тобто у даному разі водна стихія набуває ознак нескінченності життя, захищеного від щоденних турбот високими скелями, покритими специфічною гірською рослинністю.

Як бачимо, у поезії "Молодої Музи" шевченківський концептопростір картини світу виражається найглибше у концептосфері водної стихії, яка певною мірою репрезентує етнічний поетико-мистецький космос у контексті парадигми культури. Саме в поезії "молодомузівців" концептосфера водної

стихії представлена найбільшою кількістю образів-концептів: це річка, Прут, Черемош, хвилі, плесо, водоспади, озеро, став та ін. Подібно до ролі, яку відіграють образи-концепти водної стихії у вибудовуванні мегаобразу України у творчості Т. Шевченка, концептосфера води в поезії "Молодої Музи" передусім доповнює своїми мотивами картину етнічного буття гуцульського краю, а також визначає структурно-семантичне поле констант національної самосвідомості мешканців Гуцульщини.

1. *Башляр Г.* Избранное: Поэтика пространства / Г. Башляр / Пер. с франц. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2004. – 376 с.
2. *Бикова Т. В.* Гуцульщина як образ "української" Атлантиди у творчості польського письменства I половини ХХ століття / Т. В. Бикова // Зарубіжні письменники і Україна: збірник наукових праць. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – С. 118–124.
3. *Генералюк Л.* Універсалізм Шевченка: Взаємодія літератури і мистецтва / Леся Генералюк. – К.: Наукова думка, 2008. – 544 с.
4. *Діло.* – 1907. – № 249. – С. 1.
5. *Дядишцева-Росовецька Ю. Б.* Усталений словесний комплекс "Тихий Дунай" в поезії народній і Т. Г. Шевченка // *Мысль. Слово и время в пространстве культуры: Теорет. и лингво-дидактические аспекты изучения рус. яз. и лит.: Сб.* – К., 1996.
6. *Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка: У 4 т.* – Нью-Йорк; Едмонтон; Торонто, 2001. – Т. 1. – С. 99–112, 349–352.
7. *Коцюбинська М.* Етюди про поезику Шевченка: Літературно-критичний нарис. – К., 1990.
8. *Краснова Л.* Характер і функції образів-домінант у творчості Т. Шевченка // *Дивослово.* – 2001. – № 7.
9. *Малинська Н. А.* Мислеформа "небо" в поетичному світі Шевченка // Шевченкознавчі студії: Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 7.
10. *Масенко Л. Т.* До питання про семантику ключових слів поезії Шевченка // *Мовознавство.* – 1989. – № 2.
11. *Мищук У.* Словник мови Шевченка: Бачення творчого світу письменника // *Лексикографічний бюлетень.* – К., 2006. – Вип. 14. – С. 87.
12. *Поети "Молодої Музи": Петро Карманський, Василь Пачовський, Богдан Лепкий, Степан Чарнецький, Сидір Твердохліб, Остап Луцький, Михайло Рудницький / Упорядн., авт. передм. М. Ільницький.* – К.: Дніпро, 2006. – 672 с.
13. *Сумцов Н.* Из украинской старины. – К., 1905.
14. *Шевченко Т. Г.* Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. / Тарас Шевченко. – К.: Наукова думка, 1989. – Т. 1: *Поезія 1837–1847 рр.* – 528 с.
15. *Шевченко Т. Г.* Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. / Тарас Шевченко. – К.: Наукова думка, 1989. – Т. 1: *Поезія 1847–1861 рр.* – 592 с.
16. *Элиаде М.* Миф о вечном возвращении / М. Элиаде. – СПб.: Алетей, 1998. – 258 с.

Надійшла до редколегії 12.03.13

Быкова Т.

Концептосфера воды Шевченко в творчестве поэтов "Молодой Музы": особенности интерпретации

На основе сравнительной характеристики произведений поэтов "Молодой Музы" в исследовании показываются особенности интерпретации образов-концептов, которые представляют единое целое при раскрытии образа Украины в творчестве Т. Шевченко и образа Гуцульщины в поэзии писателей – представителей "Молодой Музы". В поэзии писателей начала ХХ в. определяются основные смысловые центры водной стихии как одного из первоэлементов бытия украинского этноса.

Ключевые слова: образ-концепт, концептосфера воды, метаобраз, Украина, Гуцульщина, картина мира.

Вукoвa Т.

Shevchenko's Concept of Water in Works of Poets of "Young Muse": Peculiarities of Interpretation

The article presents the comparative analysis of the concept of Ukraine in the works of Taras Shevchenko and the concept of Hutsulshchina in the poetry of writers of "Young Muse". Based on the above analysis the author reaches the conclusion that these two concepts make up the single unit.

Key words: concept, concept of water, meta-image, Ukraine, Hutsulshchina, world picture.

УДК 821.161.2-3.091

*О. Боронь, канд. філол. наук, ст. наук. спієроб.,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України*

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА РЕФЕРЕНЦІЯ НА РОМАН М. ЗАГОСКІНА "ЮРІЙ МИЛОСЛАВСЬКИЙ" У ПОВІСТІ Т. ШЕВЧЕНКА "КНЯГІНЯ"

Проаналізовано художню семантику та сюжетні функції інтертекстуальної референції на роман Михайла Загоскіна "Юрій Милославський" у Шевченковій повісті "Княгиня".

Ключові слова: інтертекстуальна референція, сюжет, типологічні відношення.

У Шевченковій повісті "Княгиня" (1853) міститься промовиста згадка про свого часу надзвичайно популярний роман Михайла Загоскіна "Юрій Милославський" (СПб., 1829. – Ч. 1–3), що за життя автора (помер 1852 р.) витримав вісім перевидань. Ця інтертекстуальна референція, за термінологією М. Шаповал [6, 67], з огляду на значущу сюжетну функцію потребує докладнішого коментаря.

Про резонанс роману М. Загоскіна опосередковано свідчить включення його назви до тексту комедії М. Гоголя "Ревізор" (1836; 2-ге, виправлене вид. – 1841; наступного року – в четвертому томі "Творів" М. Гоголя), тобто твір М. Загоскіна був на ту пору зразком масового читива. Варто навести промовисту цитату з М. Гоголя:

"Хлестаков. <...> Моих, впрочем, много есть сочинений: "Женитьба Фигаро", "Роберт Дьявол", "Норма". Уж и названий даже не помню. И всё случаем: я не хотел писать, но театральная дирекция говорит: "Пожалуйста, братец, напиши что-нибудь". Думаю себе: пожалуй, изволь, братец! И тут же в один вечер, кажется, всё написал, всех изумил. У меня легкость необыкновенная в мыслях. Всё это, что было под именем барона Брамбеуса, "Фрегат Надежды" и "Московский Телеграф"... всё это я написал.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Збірник наукових праць

Випуск сімнадцятий

Збірник присвячено актуальним проблемам шевченкознавства, зокрема стилю, поетики, рецепції творчості, мови і перекладу.

Для науковців і шанувальників творчості Тараса Шевченка.

**РЕДАКЦІЙНА
КОЛЕГІЯ**

Г. Ф. Семенюк, д-р філол. наук, проф. (голова);
О. С. Снитко, д-р філол. наук, проф.; **О. М. Сліпушко**, д-р філол. наук, проф.; **В. Ф. Чемес**, канд. філол. наук, доц.;
І. П. Бондаренко, д-р філол. наук, проф.; **Л. В. Грицик**, д-р філол. наук, проф.; **Л. М. Задорожна**, д-р філол. наук, проф.; **О. П. Івановська**, д-р філол. наук, проф.; **Т. Р. Кияк**, д-р філол. наук, проф.; **Г. Д. Ключек**, д-р філол. наук, проф.;
Л. В. Коломієць, д-р філол. наук, проф.; **Н. М. Корбозерова**, д-р філол. наук, проф.; **Т. М. Лебединська**, канд. філол. наук, доц. (Санкт-Петербург); **Г. Ю. Мережинська**, д-р філол. наук, проф.; **А. К. Мойсієнко**, д-р філол. наук, проф.;
О. Л. Паламарчук, канд. філол. наук, доц.; **В. О. Соболюк**, д-р філол. наук, проф. (Варшава); **Т. Хланьова**, д-р наук (Ph.D. in Literature) (Прага); **Л. І. Шевченко**, д-р філол. наук, проф.

**Адреса
редколегії**

**01033, Київ-033, 6-р Т. Шевченка, 14,
Інститут філології;
☎ (38044) 239 33 02, 239 31 69**

Рекомендовано

**Вченою радою Інституту філології
23.12.12 (протокол №95)**

Зареєстровано

**Постановою президії ВАК України
протокол № 1-05/3 від 08.07.09**

**Засновник
та видавець**

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"**

**Свідоцтво внесено до Державного реєстру
ДК № 1103 від 31.10.02**

**Відповідальний
за випуск**

О. М. Сліпушко, д-р філол. наук, проф.,
А. О. Гудима, канд. філол. наук, асист.,
А. О. Шкрабалюк, канд. філол. наук, асист.

Рецензенти

Р. П. Радишевський, д-р філол. наук, проф., член-кор.
НАН України; **Г. Ю. Мережинська**, д-р філол. наук, проф.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи не повертаються.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014

ЗМІСТ

Губерський Л. Вітальне слово Ректора КНУ імені Тараса Шевченка	3
Семенюк Г. Вітальне слово Директора Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка	6

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Бігун О. Християнський месіанізм: Тарас Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство	9
Вільна Я. Моральний імператив творчості Тараса Шевченка (на матеріалі повісті "Капитанша")	17
Генералюк Л. Шевченківські образи-концепти: вербально-іконічна єдність	24
Гуляк А., Науменко Н. "Щит та лук – його правда": образно-стильова поліфонія "Давидових псалмів" Тараса Шевченка	33
Данильченко О. Архетипи героя та антигероя у творчості Тараса Шевченка	41
Заярна І. Літературний контекст XVIII ст. у творчості Тараса Шевченка	52
Іщенко Є. Ідея свободи у творчості Тараса Шевченка	68
Калинчук А. До характеристики поезії Т. Шевченка періоду "Трьох літ": балада "У неділю не гуляла"	74
Левицький В. Образ Беатриче Портінарі у творчості Тараса Шевченка	78
Усатенко Г. Тарас Шевченко: віднайдені ідентичності	84
Пахаренко В. Апофатична метода в ідіюстилі Тараса Шевченка	94
Шкрабалюк А. Свобода як християнська вартість у творчості Тараса Шевченка	103
Яковина О. "Чи то недоля та неволя...": реальність "духовної ночі" у тексті Тараса Шевченка	113

ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ СТУДІЇ

Черненко О. Студії Тараса Шевченка над українськими думами	121
Янковська Ж. Модус "національного буття" та "генетично-чуттєвий" фольклоризм поеми Т. Шевченка "Наймичка"	127

ІСТОРИОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сліпушко О. Героїчний чин у поемі Тараса Шевченка "Гайдамаки"	136
Яременко В. "Во дні фельдфебеля-царя..." Ремінісценції з нової історії у творі Тараса Шевченка "Юродивий"	146

КОМПАРАТИВІСТИКА

Бикова Т. Шевченківська концептосфера води у творчості поетів "Молодої Музи": особливості інтерпретації	158
Боронь О. Інтертекстуальна референція на роман М. Загоскіна "Юрій Милославський" у повісті Т. Шевченка "Княгиня"	167
Випасняк Г. Сучасне шевченкознавство: деканонізація чи апокриф?	172
Гнатюк М. Поетична шевченкіана Володимира Самійленка	178
Задорожна Л. Кореляти засад поезії Т. Шевченка і світосприйняття А. Шопенгауера	188
Задорожна С. "Розумно-праведні душі": Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров	205
Злотник-Шагіна О. Феномен Тараса Шевченка у літературно-критичній рецепції І. Франка	212
Жванія Л. Істина як філософська категорія у творчому доробку Тараса Шевченка і Лесі Українки	218
Кисла О. Творча спадщина Т. Шевченка в літературно-критичній рецепції М. Костомарова	232
Наєнко М. Т. Шевченко і художній образ М. Гоголя	243

Федунь М.

- Образ і слово Тараса Шевченка
в західноукраїнській мемуаристиці періоду
визвольних змагань нації (перша половина ХХ століття) 250

МОВОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гнатюк Л.

- Тарас Шевченко і староукраїнська книжна традиція 257

ТАРАС ШЕВЧЕНКО У СВІТОВОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Астаф'єв О.

- Творчість Тараса Шевченка й Адама Міцкевича
як феноменологічний діалог культур 266

Зарицька Т.

- Штрихи до портретів шевченкознавців в англомовному світі 279

Зимомря М., Зимомря І.

- Рецепція контексту: сутність перекладу
та інтерпретації Шевченкової поезії німецькою мовою 295

Кияк Т.

- Переклади поезії Тараса Шевченка німецькою мовою 305

Кім Сук Вон, Ковальчук Ю.

- Шевченкознавство в Республіці Корея 310

Коломієць Л.

- Варіативність у відтворенні поетичного мовлення
Тараса Шевченка англійською мовою:
від авторського до перекладацького дискурсу 319

Мегела І.

- "Заповіт" Т. Шевченка угорською мовою 337

Тьопенко Ю.

- Тарас Шевченко в англомовному культурному ареалі:
крізь "парадокси рецепції" до дилем інтерпретації 347

Хоменко О.

- Українські географічні реалії у перекладах Тараса Шевченка
японською мовою: від інтерпретації до засвоєння 355

РЕЦЕПЦІЯ ПОСТАТІ І ТВОРЧОСТІ

Карпінчук Г.

- Шевченкознавець-новатор М. Новицький 365

Лебідь-Гребенюк Є.

Шевченківський збірник” (1924) і річники
“Шевченко та його доба” (1925, 1926):
з історії рецепції творчості та образу поета 376

Луцій С.

Шевченкіана М. Ткача, О. Шарварка та Я. Яроша..... 381

Чуйко Т.

До проблеми інтерпретації образу Тараса Шевченка
у мистецтвознавстві ХХ ст.
(на прикладі живопису і графіки)..... 387

КРАЄЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Гриневич В.

Глухів у житті й творчості Тараса Шевченка 393

Соколюк Ю.

"Моя рідна, небачена і щиро любима мати"
(Т. Шевченко й А. Лазаревська) 406